

УДК 342.98:35 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.27>

Корнута Л.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ПРАЦІВНИКА НА ПРОВАДЖЕННЯ НАУКОВОЇ ТА ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Постановка проблеми. У сучасних умовах проходження публічної служби від державних службовців вимагається на постійній умові підвищувати рівень професійної кваліфікації. Зазначене є вимогою, передбаченою на нормативному рівні, та має вплив на рівень заробітної плати, просування по службі, переважного права на залишення на посаді державного службовця, у разі реорганізаційних заходів, тощо. Водночас виникає потреба у з'ясуванні обсягу прав, гарантій та потенційних можливостей, якими наділений державний службовець, пов'язаних із отриманням нових знань, навиків під час проходження державної служби, чи строюються та забезпечуються необхідні умови зі сторони роботодавця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці таких вчених, як: О. Андрійко, В.Бондар, Ю. Битяк, І. Васильєва, Т. Гуржій, С. Дубенко, М. Канавець, В. Колпаков, В. Купрій, Б. Лазарєв, В. Малиновський, П. Матеї, Н. Нижник, Л. Придиус, Ю. Старілов, С. Стеценко, Л. Солонина, В. Тимошук, О. Фрицький, В. Шапірко, М. Шульга й інші.

Однак, варто відмітити, що тема, пов'язана із дослідженням механізму реалізації права працівника на провадження наукової та творчої діяльності під час проходження державної служби є висвітленою на неостанньому теоретичному рівні, що зумовлює її актуальність.

Мета статті. Метою статті є дослідження механізму реалізації права працівника на провадження наукової та творчої діяльності під

час проходження державної служби; проведення аналізу основних прав, реалізація яких може бути пов'язана із підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності; проведення систематизації видів відпусток, які можуть, які можуть бути надані державному службовцю під час проходження ним служби задля реалізації наукових, творчих, спортивних здібностей; виявлення законодавчих пробілів та вироблення пропозицій до їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Відносини, що виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням та припиненням, визначенням правового статусу державного службовця врегульовано Законом України «Про державну службу».

Одним із основних принципів, на якій базується державна служба є професіоналізм, який характеризується як компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону [2].

Аналіз правового статусу державного службовця дає можливість виділити основні права, реалізація яких може бути пов'язана із підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, до яких віднесемо: 1) право на отримання відпустки (зокрема, йдеться про творчу відпустку (ст. 16 Закону України «Про відпустки»), відпустку у зв'язку

з навчанням у вищих навчальних закладах, навчальних закладах післядипломної освіти та аспірантурі (ст. 15 Закону України «Про відпустки»), відпустка для підготовки та участі в змаганнях (ст. 16-1 Закону України «Про відпустки»); 2) право на професійне навчання (в тому числі за державні кошти, відповідно до потреб державного органу); 3) право на просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків[2].

Право на відпустки та види відпусток, порядок надання визначено Законом України «Про відпустки». Існує доволі розгалужена система відпусток, які можуть бути надані державному службовцю під час проходження ним служби. З огляду на що, проаналізуємо основні їх види та різновиди.

До першої групи відпусток, які можуть бути надані державному службовцю під час проходження служби задля реалізації наукових, творчих, спортивних здібностей віднесемо - додаткові відпустки у зв'язку з навчанням. Наприклад, відпустка у зв'язку з навчанням у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ), навчальних закладах післядипломної освіти та аспірантурі, основною умовою надання якої є підтвердження факту успішного навчання державного службовця без відриву від роботи [1]. Законом не визначено, які документи можуть посвідчувати успішне навчання державним службовцем, як і не встановлено порядку надання інформації підтверджуючих документів, не визначено чий це обов'язок: ВНЗ чи працівника, який навчається. На практиці на підтвердження успішності навчання, видається довідка ВНЗ, навчального закладу післядипломної освіти та аспірантури, де навчається державний службовець. В цій довідці вказується, на якому курсі та факультеті навчається державний службовець, про успішність його навчання. Водночас виникають непоодинокі випадки, коли ВНЗ може відмовлятися видавати таку довідку нарочно або ж крім цієї довідки, за місцем роботи вимагають ще якісь інші

документи після закінчення відпустки для підтвердження навчання державним службовцем, який був у навчальній відпустці та не виплачують заробітну плату, допоки не буде надана ще одна довідка. Такі вимоги звісно є незаконними та необґрунтованими.

З огляду на це, з метою уникнення юридичної невизначеності пропонуємо доповнити ст. 15 Закону України «Про відпустки» ще одним абзацом, в якому зазначити: «На підтвердження успішного навчання працівника без відриву від виробництва, вищим навчальним закладом з вечірньою та заочною формами навчання, в якому навчається працівник направляється за місцем роботи довідка, якою підтверджується успішність навчання працівника для оформлення додаткової відпустки у зв'язку з навчанням. Вимоги про надання будь яких інших документів за місцем роботи для оформлення відпустки не допускається».

Термін, на який державному службовцю може бути надано відпустку у зв'язку з навчанням залежить від різних факторів (зокрема, курсу навчання, виду навчальних занять, рівня акредитації навчального закладу). З огляду на це в залежності від періоду настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для державних службовців, хто навчається можна виокремити такі різновиди відпустки у зв'язку з навчанням:

1) відпустки, які надаються державним службовцям на 1-му та 2-му курсах у ВНЗ, які в свою чергу можуть бути: а) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються на вечірній формі навчання у ВНЗ I та II рівнів акредитації, тривалістю 10 календарних днів; б) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються за вечірньою формою навчання у ВНЗ III та IV рівнів акредитації тривалістю 20 календарних днів; в) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються за заочною формою навчання у ВНЗ (незалежно від рівня акредитації) тривалістю 30 календарних днів;

2) відпустки, які надаються державним службовцям на період настановних занять,

виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для державних службовців, які навчаються на 3-му і наступних курсах у ВНЗ:

а) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються у ВНЗ I та II рівнів акредитації з вечірньою формою навчання тривалістю 20 календарних днів; б) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються у ВНЗ III третього та IV рівнів акредитації з вечірньою формою навчання тривалістю 30 календарних днів; в) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються у ВНЗ за заочною формою навчання тривалістю 40 календарних днів;

3) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються у ВНЗ на період складання державних іспитів незалежно від рівня акредитації тривалістю 30 календарних днів;

4) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються у ВНЗ I та II рівнів акредитації з вечірньою та заочною формами навчання на період підготовки та захисту дипломного проекту (роботи) тривалістю два місяці,

5) відпустки, які надаються державним службовцям, що навчаються у ВНЗ III і IV рівнів акредитації з вечірньою та заочною формами навчання на період підготовки та захисту дипломного проекту (роботи) тривалістю чотири місяці.

Що стосується надання державному службовцю додаткової оплачуваної відпустки у зв'язку з навчанням, то така надається при здобутті другої (наступної) вищої освіти за заочною чи вечірньою формами навчання у навчальних закладах післядипломної освіти та ВНЗ, що мають у своєму підпорядкуванні підрозділи післядипломної освіти.

Що стосується навчання у аспірантурі, важливо відзначити про можливість отримання державним службовцем таких видів відпусток: 1) для підготовки складання вступних іспитів в аспірантуру - 10 календарних днів на кожний іспит тільки раз на рік; 2) протягом навчання: а) 30 календарних днів (основна);

б) додатково - один вільний від роботи день на тиждень з оплатою його в розмірі 50 відсотків середньої заробітної плати працівника [1].

Слід відзначити, що порядок оформлення працівнику за його бажанням відпустки у вигляді одного вільного від роботи дня тиждень на рівні закону не врегульовано. З огляду на що на практиці виникає багато питань, пов'язаних із оформленням цього дня (зокрема, чи може це бути різний день тижня, як проводити табелювання обліку робочого часу працівника, як оплачувати заробітну плату та ін.). Тому виникає потреба у розробці на нормативному рівні відповідного порядку та його затвердження наказом.

Для працівників, які навчаються у ВНЗ з вечірньою та заочною формами навчання, де навчальний процес має свої особливості, законодавством може встановлюватись інша тривалість відпусток у зв'язку з навчанням.

До другої групи відпусток, які можуть бути надані державному службовцю під час проходження ним служби задля реалізації наукових, творчих, спортивних здібностей віднесемо творчі відпустки. Так, державному службовцю, який закінчує дисертаційну роботу, написання підручника та в інших випадках, передбачених законодавством надається творча відпустка [1].

Тривалість, порядок, умови надання та оплати творчих відпусток встановлено Постановою Кабінету України «Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток» від 19 січня 1998 р. № 45.

Систематизуємо творчі відпустки, які можуть бути надані державному службовцю на три різновиди:

1) для закінчення дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії (до 3-х місяців);

2) на здобуття наукового ступеня доктора наук (до 6-ти місяців);

3) для написання підручника чи наукової праці (до 3-х місяців) [3].

Умовами надання творчих відпусток для закінчення дисертації на здобуття наукового

ступеня доктора філософії та на здобуття наукового ступеня доктора наук є: а) успішне виконання державним службовцем індивідуального плану; б) волевиявлення державного службовця щодо надання ввідпустки у вигляді написання заяви; в) разовість (означає, неможливість надання відпустки повторно, тобто якщо державний службовець здобуває науковий ступінь вдруге); г) наявність рекомендації про доцільність надання творчої відпустки.

Процедура отримання рекомендації про доцільність надання творчої

відпустки передбачає такі стадії: 1) підготовка державним службовцем наукової доповіді (здійснюється за місцем, де проводиться наукова робота); 2) підготовка мотиваційного висновку з обґрунтуванням тривалості творчої відпустки (готується кафедрою, відділом, лабораторією за результатами заслуховування наукової доповіді); 3) подання вченій раді мотиваційного висновку з обґрунтуванням тривалості творчої відпустки); 4) безпосереднє отримання рекомендації про доцільність надання творчої відпустки (видається науковою (науково-технічною) радою центрального органу виконавчої влади або вченою радою ВНЗ III-IV рівня акредитації чи науково-дослідним інститутом відповідного профілю).

Підставами надання державному службовцю творчої відпустки для написання підручника чи наукової праці є: 1) успішне поєднання основної діяльності із творчою роботою; 2) заява державного службовця про надання творчої відпустки (якщо одноособісне написання роботи передбачається) або письмова заява, підписана всіма членами авторського колективу (у разі колективного написання підручника чи наукової праці); 3) довідка видавництва про включення підручника чи наукової праці до плану випуску видань на поточний рік; 4) оформлення наказу за місцем проходження державної служби.

До третьої групи відпусток, які можуть бути надані державному службовцю під час проходження служби задля реалізації нау-

кових, творчих, спортивних здібностей віднесемо - відпустки для підготовки та участі у всеукраїнських та міжнародних спортивних змаганнях. Надання державному службовцю відпустки для підготовки та участі у всеукраїнських та міжнародних спортивних змаганнях дозволяє реалізувати фізичні здібності державного службовця. Участь у таких змаганнях позитивно впливає на імідж державного органу та державної служби загалом (особливо у разі зайняття призового місця). В окремих державних органах вимоги до фізичної підготовки посадових осіб є ключовими компонентами професійної компетентності. Тривалість, порядок, умови надання та оплати відпустки для підготовки та участі в спортивних змаганнях визначаються трудовим та/або колективним договором [1].

Професійне навчання розглядається як набуття та вдосконалення професійних знань, умінь та навичок, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації державного службовця для його професійної діяльності [2]. Право державного службовця на професійне навчання може бути реалізовано за державні кошти, відповідно до потреб державного органу.

Говорячи про право державного службовця на просування по службі, то в даному випадку слід вказати, що державним органом, де працює державний службовець повинно забезпечуватись необхідні умови для просування службовця по службі, вчасно присвоюватись спеціальні звання, ранги.

Професійним розвитком державного службовця є безперервний, свідомий, цілеспрямований процес особистісного та професійного зростання, що базується на інтеграції знань, умінь і компетентностей [2].

Важливим є вироблення системи заохочень, мотивації, стимулювання та здійснення кадрової політики з урахуванням принципів справедливості, об'єктивності в оцінці кандидатів та прийнятих рішеннях з урахуванням професійної компетентності кандидата на посаду.

Висновки. За результати проведеного аналізу правового статусу державного службовця виокремлено основні права, реалізація яких може бути пов'язана із підвищення державним службовцем рівня професійної компетентності, до яких віднесено: 1) право на отримання відпустки (йдеться про творчу відпустку (ст. 16 Закону України «Про відпустки»), відпустку у зв'язку з навчанням у вищих навчальних закладах, навчальних закладах післядипломної освіти та аспірантурі (ст. 15 Закону України «Про відпустки»), відпустка для підготовки та участі в змаганнях (ст. 16-1 Закону України «Про відпустки»); 2) право на професійне навчання (в тому числі за державні кошти, відповідно до потреб державного органу); 3) право на просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків.

Визначено, що механізм реалізації права працівника на провадження наукової та творчої діяльності під час проходження державної служби передбачає систему із гарантій, прав, засад, можливостей, які дають можливість державному службовцю поєднувати роботу з навчанням, реалізувати творчі, наукові,

спортивні та інші здібності, що також має позитивний вплив на рівень професійної компетентності державного службовця.

Проведено градацію відпусток, які можуть бути надані державному службовцю під час проходження служби задля реалізації наукових, творчих, спортивних здібностей шляхом виділення трьох основних груп: 1) відпустки у зв'язку з навчанням у вищих навчальних закладах, навчальних закладах післядипломної освіти та аспірантурі; 2) творчі відпустки; 3) відпустки для підготовки та участі в змаганнях.

З огляду на проведений аналіз можна прийти до висновків, що в Україні сформовано доволі розгалужену систему гарантій та можливостей, спрямованих на створення комфортних умов для державних службовців, які мають бажання продовжувати навчання без відриву від роботи, здобуваючи другу вищу освіту чи науковий ступінь, тим самим підвищуючи свою кваліфікацію, удосконалюючи свої знання, уміння і компетенцію.

Водночас окремі питання практичного застосування положень Закону України «Про відпустки» потребують нормативного унормування задля усунення умов юридичної невизначеності та можливих зловживань.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню питань, пов'язаних механізмом реалізації права працівника на провадження наукової та творчої діяльності під час проходження державної служби.

Виокремлено основні права, реалізація яких може бути пов'язана із підвищення державним службовцем рівня професійної компетентності, до яких віднесено: 1) право на отримання відпустки (йдеться про творчу відпустку (ст. 16 Закону України «Про відпустки»), відпустку у зв'язку з навчанням у вищих навчальних закладах, навчальних закладах післядипломної освіти та аспірантурі (ст. 15 Закону України «Про відпустки»), відпустка для підготовки та участі в змаганнях (ст. 16-1 Закону України «Про відпустки»); 2) право на професійне навчання (в тому числі за державні кошти, відповідно до потреб державного органу); 3) право на просування по службі з урахуванням професійної компетентності та сумлінного виконання своїх посадових обов'язків.

Визначено, що термін «механізм реалізації права працівника на провадження наукової та творчої діяльності під час проходження державної служби» передбачає систему із гарантій, прав, засад, можливостей, які дають можливість державному службовцю поєднувати роботу з навчанням, реалізувати творчі, наукові, спортивні та інші здібності, що також має позитивний вплив на рівень професійної компетентності державного службовця.

Проведено градацію відпусток, які можуть бути надані державному службовцю під час проходження служби задля реалізації наукових, творчих, спортивних здібностей шляхом виділення трьох основних груп: 1) відпустки у зв'язку з навчанням у вищих навчальних закладах, навчальних закладах післядипломної освіти та аспірантурі; 2) творчі відпустки; 3) відпустки для підготовки та участі в змаганнях.

Зроблено висновки, що в Україні сформовано доволі розгалужену систему гарантій та можливостей, спрямованих на створення комфортних умов для державних службовців, які мають бажання продовжувати навчання без відриву від роботи, здобуваючи другу вищу освіту чи науковий ступінь, тим самим підвищуючи свою кваліфікацію, удосконалюючи свої знання, уміння і компетенцію.

Ключові слова: професійна компетентність, державний службовець, державна служба, працівник, права, гарантії, наукова діяльність, відпустка, творча діяльність, навчання, вищий навчальний заклад, навчальний заклад післядипломної освіти, аспірантура.

Kornuta L.M. Mechanism for implementing the right of an employee to conduct scientific and creative activities during civil service

Summary

The article is devoted to the study of issues related to the mechanism of implementation of the employee's right to carry out scientific and creative activities during public service.

The basic rights, the realization of which may be connected with raising the level of professional competence by a civil servant, are distinguished, which include: 1) the right to receive a vacation (this is a creative vacation (Article 16 of the Law of Ukraine «On Vacations»), vacation in connection with in connection with studies in higher educational institutions, educational institutions of postgraduate education and postgraduate studies (Article 15 of the Law of Ukraine «On Holidays»), leave for preparation and participation in competitions (Article 16-1 of the Law of Ukraine «On Holidays»); 2) the right for professional training (including with state funds, in accordance with the needs of the state body); 3) the right to promotion taking into account professional competence and conscientious performance of one's official duties.

It was determined that the term «mechanism for realizing the employee's right to carry out scientific and creative activities during public service» provides a system of guarantees, rights, principles, and opportunities that enable a civil servant to combine work with study, to implement creative, scientific, sports and other abilities, which also has a positive effect on the level of professional competence of a civil servant.

The gradation of vacations that can be granted to a civil servant during his service for the realization of scientific, creative, and sports abilities has been carried out by distinguishing three main groups: 1) vacations in connection with studies at higher educational institutions, educational institutions of postgraduate education and postgraduate studies; 2) creative holidays; 3) holidays for preparation and participation in competitions.

It was concluded that Ukraine has formed a rather extensive system of guarantees and opportunities aimed at creating comfortable conditions for civil servants who have the desire to continue their studies without breaking away from work, obtaining a second higher education or a scientific degree, thereby increasing their qualifications, improving their knowledge, skill and competence.

Key words: professional competence, civil servant, civil service, employee, rights, guarantees, scientific activity, vacation, creative activity, study, higher educational institution, educational institution of postgraduate education, graduate school.

Список використаних джерел:

1. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
3. Про затвердження умов, тривалості, порядку надання та оплати творчих відпусток: Постанова Кабінету України від 19.01.1998 р. №45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-98-п#Text>.